

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีเป็นถิ่นของการพัฒนาระบบนิเวศวิทยาทางการเกษตร โดยอาศัยความกลมกลืนของทรัพยากรกายภาพ (physical resource) ทรัพยากรชีวภาพ (biological resource) คุณภาพชีวิต (quality of life) และคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ (human-use value) ส่งผลให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชาวสวนนนทบุรีที่มีความประณีตในการทำสวน การดำเนินวิถีชีวิต การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกัน โดยมีพื้นฐานของการดูแลรักษาพันธุ์ทุเรียนกว่า 100 พันธุ์ คุ คลอง ร่องสวน วัด และชุมชน เป็นสำคัญ แต่เมื่อเกิดนโยบายให้จังหวัดนนทบุรีเป็นเขตที่อยู่อาศัยรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงของสวนทุเรียนขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านข้างต้นเสียสมดุลไป (เกษมกุลประดิษฐ์ และวิมลศรี รุจิระกิติกุล 2555:8)

พื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่บรรพบุรุษตั้งถิ่นฐานมาช้านาน พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการทำเกษตรกรรม จนเกิดการสะสมเป็นภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและพัฒนายกระดับจนกลายเป็นวัฒนธรรมเหล่านี้เป็น "ทุน" ที่ตกทอดมาถึงลูกหลาน แต่ในปัจจุบันสวนผลไม้ในจังหวัดนนทบุรีได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองอย่างรุนแรงในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลให้พื้นที่สวนผลไม้ลดลง คุณภาพน้ำผิวดินตามธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามากลืนภูมิปัญญาชาวสวนของเกษตรกร ลูกหลานที่เป็นผู้รับมรดกทางวัฒนธรรมไม่ตระหนักถึงคุณค่าของผืนแผ่นดินที่ตนเองอาศัยอยู่ (คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลและคณะ 2552: 6)

ปัจจุบันปัญหาสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ คือ ปัญหาการขยายตัวของสังคมเมือง ที่ดินมีราคาแพงและขาดการสานต่อจากรุ่นไปสู่อุ่น ประกอบกับพื้นที่จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีปัญหาเกี่ยวกับอุทกภัยบ่อยครั้งและปลายปี พ.ศ.2554 ได้เกิดอุทกภัยครั้งยิ่งใหญ่ น้ำท่วมสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีซึ่งมีพื้นที่ปลูกทุเรียนประมาณ 2,941.75 ไร่ ทำให้ต้นทุเรียนยืนต้นตายเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้เกษตรกรชาวสวน

ทุเรียนบางส่วนขายที่ดินและเลิกปลูกทุเรียน เพราะระยะเวลาที่ทุเรียนจะให้ผลผลิตนั้นยาวนานประมาณ 5-8 ปี ถึงจะให้ผลผลิต จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่เกษตรกรหันไปปลูกไม้ผลชนิดอื่นที่ให้ผลผลิตเร็วกว่าและดูแลรักษาง่ายกว่าการปลูกทุเรียน ถึงแม้ทุเรียนนั้นจะมีราคาสูงก็มิได้เป็นแรงจูงใจให้มีการปลูกเพิ่มขึ้นเท่าที่ควร เพราะการปลูกทุเรียนนั้นไม่ยากแต่การบำรุงดูแลรักษานั้นยากยิ่งกว่า ประกอบกับการสูญเสียของระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรมพืชของจังหวัดนนทบุรี ที่ลดน้อยลงไปทุกขณะ เพราะสังคมเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่เพาะปลูกกลายเป็นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน อาคารพาณิชย์ โรงงาน จึงได้มีแนวคิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรโดยจัดตั้งเป็น "ชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์" ขึ้นเพื่อต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ไว้ให้คงอยู่และให้สมาชิกในชมรมฯ มีการติดต่อประสานงานกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ ต่อไป

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ได้จัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ เนื่องจากพื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีได้ลดลงไปมากจากหลายสาเหตุ ดังกล่าวแล้วตลอดจนเกษตรกรไม่ใส่ใจบำรุงดูแลรักษาสวนทุเรียนให้มีคุณภาพ นอกจากนี้สภาพของสวนยังเป็นสวนเก่า ต้นทุเรียนมีอายุมากประมาณ 30-50 ปี จึงให้ผลผลิตน้อยลง เกษตรกรปล่อยปละละเลยสภาพสวนทรุดโทรม ต้นทุเรียนลำต้นสูงใหญ่ มีกิ่งก้านและใบน้อย ยากแก่การบำรุงดูแลรักษา รวมทั้งปัญหาจากศัตรูพืช โรค แมลง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ (ฝ่ายพัฒนาสังคม กองส่งเสริมคุณภาพชีวิต องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี 2554)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาว่า เกษตรกรชาวสวนทุเรียนนนท์มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุง ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการทำสวนทุเรียนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพสวนทุเรียนและการทำสวนทุเรียนของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี
- 2.3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.4 เพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3. ประเด็นปัญหาการวิจัย

- 3.1 สถานภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี
- 3.2 สภาพสวนทุเรียนและการทำสวนของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี
- 3.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนันทน์ต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 3.4 ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทราบถึงความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์ฯ จึงสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

**ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์ ตามพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**

สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- รายได้/ราคาผลผลิต

ความคิดเห็นของเกษตรกร

**ต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขียนนันทน์
ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี**

- อาชีพหลัก
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานใน
การทำสวนทุเรียน
- ขนาดพื้นที่ปลูกทุเรียน
- จำนวนกิ่งพันธุ์ที่ได้รับจากโครงการฯ
- การเป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์และ
ฟื้นฟูทุเรียนนนท์
- แหล่งเงินทุน
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร
- ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการทำสวนทุเรียน
- การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรดีที่
เหมาะสม (GAP) ระดับอำเภอ
- การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรดีที่
เหมาะสม (GAP) ระดับจังหวัด
- กิจกรรมรณรงค์การเจริญเติบโตของทุเรียนใน
สวนเก่าและสวนใหม่
- กิจกรรมส่งเสริมการปลูกทุเรียนเสริมใน
สวนเก่าและสวนใหม่
- กิจกรรมส่งเสริมการตลาดทุเรียนนนท์
- กิจกรรมศึกษาดูงานของคณะกรรมการ
อนุรักษ์ทุเรียนนนท์และผู้ที่เกี่ยวข้อง
- กิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของคณะ
กรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์
และผู้ที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด

ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์
ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

5. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ ตาม
พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปี 2554 ต่อกิจกรรมต่างๆ ของ
โครงการฯ ดังนี้

- การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) ระดับอำเภอ
- การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) ระดับจังหวัด
- กิจกรรมรณรงค์การเจริญเติบโตของทุเรียนในสวนเก่าและสวนใหม่
- กิจกรรมส่งเสริมการปลูกทุเรียนเสริมในสวนเก่าและสวนใหม่
- กิจกรรมส่งเสริมการตลาดทุเรียนนนท์
- กิจกรรมศึกษาดูงานของคณะกรรมการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์และผู้ที่เกี่ยวข้อง

- กิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของคณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ และผู้ที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด

ทั้งนี้เกษตรกรชาวสวนทุเรียนเหล่านั้นต้องเป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี และปัจจุบันยังมีอาชีพทำสวนทุเรียน

6. คำนิยามศัพท์

ได้กำหนดคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะขึ้น ดังนี้

6.1 ความคิดเห็น หมายถึง การประเมินค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามความรู้สึกและตามข้อเท็จจริง โดยผ่านการพูดหรือการเขียนโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ

6.2 ความคิดเห็นต่อโครงการ หมายถึง การประเมินค่าของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ ตามความรู้สึกและตามข้อเท็จจริง โดยผ่านการพูดหรือการเขียนของเกษตรกรในด้าน

6.2.1 การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) ระดับอำเภอ

6.2.2 การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) ระดับจังหวัด

6.2.3 กิจกรรมรณรงค์การเจริญเติบโตของทุเรียนในสวนเก่าและสวนใหม่

6.2.4 กิจกรรมส่งเสริมการปลูกทุเรียนเสริมในสวนเก่าและสวนใหม่

6.2.5 กิจกรรมส่งเสริมการตลาดทุเรียนนนท์

6.2.6 กิจกรรมศึกษาดูงานของคณะกรรมการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์และผู้ที่เกี่ยวข้อง

6.2.7 กิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของคณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์และผู้ที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด

6.3 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี ที่เป็นสมาชิก “ชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์”

6.4 พื้นที่โครงการ หมายถึง สถานที่ดำเนินการโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ

6.5 การฟื้นฟู หมายถึง การนำสิ่งที่หายไปจากที่เคยมีในอดีตกลับมาให้ได้ดังเดิม ในที่นี้หมายถึงการนำอาชีพปลูกทุเรียนมาใช้ประโยชน์ได้ดังเดิม

6.6 การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลป้องกันรักษาภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี ไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพลง และใช้ประโยชน์ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด

6.7 ทุเรียนเมืองนนท์ หมายถึง ทุเรียนที่ปลูกแบบยกร่องในสวนจังหวัดนนทบุรี

6.8 การตั้งโคกหรือการยกโคก หมายถึง การพูนดินให้สูงกว่าพื้นดินเพื่อทำการปลูกทุเรียน รูปทรงคล้ายฝ่ามือ

6.9 ทูเรียนใน หมายถึง ทูเรียนที่ปลูกในจังหวัดนนทบุรี

6.10 การพรางแสงแดด หมายถึง การทำร่มเงาให้กับต้นทุเรียน

6.11 การรางวงเวียน หมายถึง การรางดินรอบ โกลทุเรียน เพื่อเป็นการสกัดรากไม้อื่นๆไม่ให้เข้า โกลทุเรียน

6.12 การค้ำทุเรียน หมายถึง การใช้ไม้รวกค้ำที่กิ่งทุเรียนที่มีผลเพื่อป้องกันการฉีกหักของกิ่ง

6.13 ตะกรวย หมายถึง ตะกร้าสานจากไม้ไผ่ เพื่อใช้สอยผลทุเรียนโดยมีมิดติดอยู่ปลายไม้

6.14 เรือนทุเรียน หมายถึง ทรงพุ่มของต้นทุเรียน

6.15 แคลง หมายถึง ที่ตักน้ำรดน้ำต้นไม้ได้ครั้งละประมาณ 2 ลิตร

6.16 อาชีพหลัก หมายถึง กิจกรรมที่ใช้เวลาในการประกอบอาชีพมากที่สุด

6.17 ปัจจัยการผลิต หมายถึง ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจและปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำสวนของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี

6.18 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนนท์ หมายถึง ผลที่เกิดจากการพัฒนา ความรู้ ความคิดที่สั่งสมสืบทอดจากบรรพบุรุษของเกษตรกรที่สะสมอย่างยาวนานที่มีการสืบทอดมารุ่นสู่รุ่น โดยมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาด้านการปลูกทุเรียน คือ การใช้องค์ความรู้ ความคิดที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษด้านการปลูกทุเรียน เช่น การตั้ง โกลหรือการยก โกล วิธีการปลูก การเสริมราก การพรางแสง การดูแลและบำรุงรักษา การป้องกันโรคและแมลง การเก็บเกี่ยวผลผลิต การถนอมผลผลิต การขายผลผลิต

6.19 ชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ หมายถึง การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนนท์ เพื่อที่จะช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ ให้คงอยู่จังหวัดนนทบุรี

6.20 โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ หมายถึง กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี ภายใต้โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ผลการวิจัยสามารถนำไปปรับแผนโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ ให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนนท์

7.2 ข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนนท์ที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7.3 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลสำเร็จของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ฯ ในด้านต่างๆ

